

EVOLUTIE VAN DE WERKLOOSHEID

Hoofdstuk 3

Mieke Booghman

Kort samengevat

De werkloosheidsevolutie is niet enkel een marionet van de conjunctuur. Het beleid probeert de touwtjes mee in handen te nemen en het effect van de conjunctuur te matigen. De ongunstige conjunctuur vanaf 1990 deed het aantal werklozen stijgen tot een hoogtepunt in 1994. Daarna volgde een periode van hoogconjunctuur en de werkloosheid daalde tot een zeer laag niveau in het jaar 2000. Vanaf 2001 zien we de ommekeer: de werkloosheid blijft aanhoudend stijgen tot en met 2004. De werkloosheid evolueert grotendeels samen met de conjunctuur en dit geldt ook voor de verschillende groepen van werklozen, maar toch zien we de werkloosheid op tien jaar tijd van samenstelling veranderen: minder vrouwen, minder langdurig werklozen, meer midden- en hogeschoolde werklozen, een gevolg van de toenemende scholarisatie. De situatie van de laaggeschoolden is over tien jaar heen toch steeds problematisch gebleven: hun aandeel in de totale groep blijft hoog en ook het aandeel dat terechtkomt in de langdurige werkloosheid is groter dan bij de midden- en hogeschoolden. Dit kan gedeeltelijk toegeschreven worden aan het beleid dat voornamelijk op kansengroepen gericht is. Als afsluiter schetsen we een beeld van de recente evolutie van de werkloosheid, die de eerste tekenen van een kentering toont met in 2004 een minder sterke jaarlijkse stijging dan in 2003.

1 De werkloosheid sinds de jaren negentig

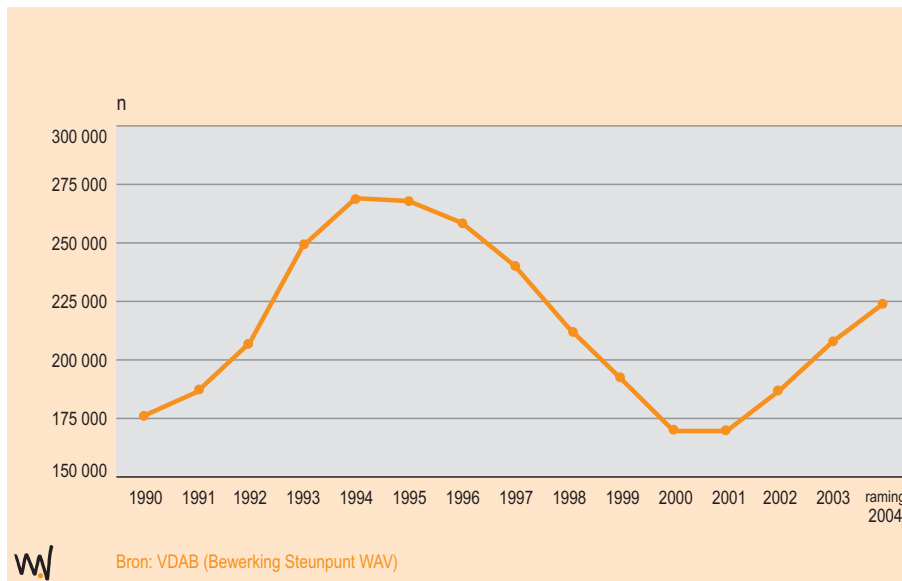
In 1990 telde het Vlaams Gewest gemiddeld 176 000 niet-werkende werkzoekenden (nwwz). Dit was het laagste werkloosheidscijfer sinds begin jaren tachtig. In de eerste helft van de jaren negentig neemt de werkloosheid in Vlaanderen toe, net zoals in de rest van Europa, om op een maximum te komen in 1994 met een gemiddeld aantal van 269 100 nwwz (figuur 3.1). Vanaf 1995 zet zich een neerwaartse trend in. In 2000 ligt de werkloosheid nog iets lager

 Hfdst. 2

dan het werkloosheidsniveau van 1990. Na een status quo in 2001, zet zich vanaf 2002 echter opnieuw een stijging in. De werkloosheid stijgt alweer boven het niveau van 1990 uit. De raming voor 2004¹ voorspelt een groeivertraging. De werkloosheid blijft met andere woorden nog stijgen in 2004, maar de toename is minder sterk dan de voorbije twee jaren (+8,2%).

Figuur 3.1

Evolutie van het totaal aantal nwwz (Vlaams Gewest; 1990 - raming 2004)

De evolutie van de werkloosheid wordt beïnvloed door de conjuncturele evolutie. We zetten de reële evolutie van het bruto binnenlands product (bbp) en de evolutie van het aantal nwwz in Vlaanderen tegenover elkaar in figuur 3.2.

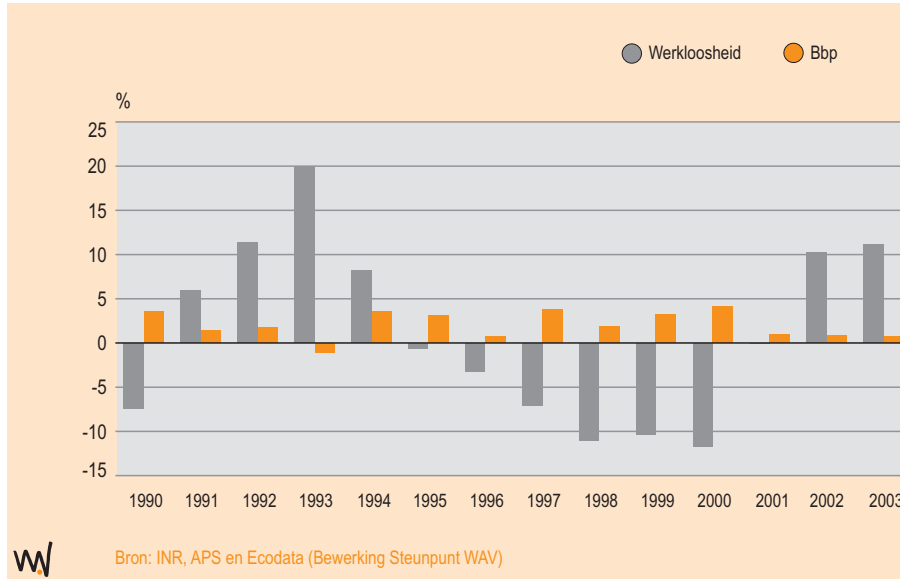
In de periode 1991-1994 kende de evolutie van het bbp een groeivertraging en de werkloosheid nam toe. In 1993 kende het bbp zelfs een negatieve reële groei (-1,1%) wat zich vertaalde in een sterke stijging van het aantal nwwz (+20%). De periode 1994-2000 werd gekenmerkt door telkens een positieve reële groei van het bbp in Vlaanderen. Dit uitte zich vanaf 1995 in een daling van het aantal werklozen. De ommekeer doet zich nu voor in het jaar 2001 waar het bbp opnieuw een structurele groeivertraging kende, gevolgd door een

¹ De cijfers voor 2004 zijn gebaseerd op een raming op basis van de eerste negen maanden van 2004 (januari-september). Voor de methodologische achtergrond van dit hoofdstuk verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, reeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', 2004, Jaarboek, Methodologie.

stijging van het aantal werklozen. In tegenstelling tot de periode 1990-1994 blijft de reële groei van het bbp nu positief en is de stijging van de werkloosheid iets minder uitgesproken dan tien jaar geleden.

Figuur 3.2

Reële evolutie (jaar-op-jaar) van het bbp in constante prijzen (van 1995) en evolutie (jaar-op-jaar) van het aantal nwwz (Vlaams Gewest; 1990-2003)

De werkloosheid is niet enkel een marionet van de conjunctuur, ook beleidsmaatregelen proberen de werkloosheidsevolutie te beïnvloeden. Het beleid tracht de werkloosheid enerzijds te bestrijden door het creëren van werkgelegenheid en anderzijds door tal van maatregelen zoals trajectbegeleiding, opleiding, ... die voornamelijk gericht zijn op de activering van kansengroepen. De beleidsdoelstellingen ter bestrijding van de werkloosheid zijn sinds 1990 enigszins veranderd. Begin jaren negentig lag de nadruk eerder op het bestrijden van de langdurige werkloosheid. Met andere woorden: een curatieve aanpak om (langdurig) werklozen opnieuw aan het werk te krijgen. Gaandeweg hechtte men steeds meer belang aan een preventieve aanpak van de werkloosheid. Men probeerde de instroom in de werkloosheid, en dan vooral de instroom in de langdurige werkloosheid, tegen te gaan. Het huidige beleid met betrekking tot werkloosheid wordt gekenmerkt door de sluitende aanpak. Men gaat zowel preventief als curatief de werkloosheid bestrijden. De nieuw ingeschreven werkzoekenden worden preventief in een vroege fase van hun werkloosheid actief bena-

Hfdst. 22

derd en uitgenodigd door de VDAB. De doelstelling is elke jonge werkzoekende (-25 jaar) een 'nieuwe start' bieden voor het einde van de zesde maand werkloosheid, en elke volwassen werkzoekende (> 25 jaar) voor het einde van de twaalfde maand werkloosheid (Vlaamse regering, 2004a). Deze 'nieuwe start' houdt een of andere vorm van trajectbegeleiding in. Trajectbegeleiding is jobbegeleiding op maat met als doel de werkzoekende zo snel mogelijk aan werk te helpen. Het gaat bijvoorbeeld om sollicitatietraining, opleiding, begeleiding op de werkvloer, ... (VDAB, 2004a). Daarnaast gaat men nu ook curatief te werk en gaat men van 'verdringing' naar begeleiding van langdurig werklozen. De belangrijkste vernieuwing is dat werkzoekenden die langer dan drie jaar werkloos worden of reeds langer dan vijf jaar werkloos zijn in 2004 en 2005 systematisch zullen worden uitgenodigd door de VDAB (Vlaamse regering, 2004a).

Hfdst. 22 →

2 *Evolutie van de werkloosheid naar kenmerken*

Figuur 3.2 illustreerde duidelijk dat de evolutie van de werkloosheid samenhangt met de evolutie van de conjunctuur. De keuze voor het ene of het andere referentiejaar heeft een invloed op de interpretatie van de werkloosheidsevolutie. Vergelijken we de huidige situatie met 1994, wanneer de werkloosheid op een hoogtepunt zat, dan stellen we een daling van de werkloosheid vast. Vergelijken we met 1990, een dieptepunt van het aantal nwwz, dan stellen we een stijging vast. Daarom bekijken we de werkloosheid naar een aantal kenmerken op vier punten in de tijd: 1990, 1994, 2000 en 2004. Zowel in 1990 als in 2000 kende de totale werkloosheid een laag niveau. De jaren 1994 en 2004 worden beide gekenmerkt door een hoge werkloosheid. De werkloosheid evolueert grotendeels samen met de conjunctuur en dit geldt ook voor de verschillende groepen van werklozen. We bekijken de evolutie van de werkloosheid apart naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en werkloosheidsduur.

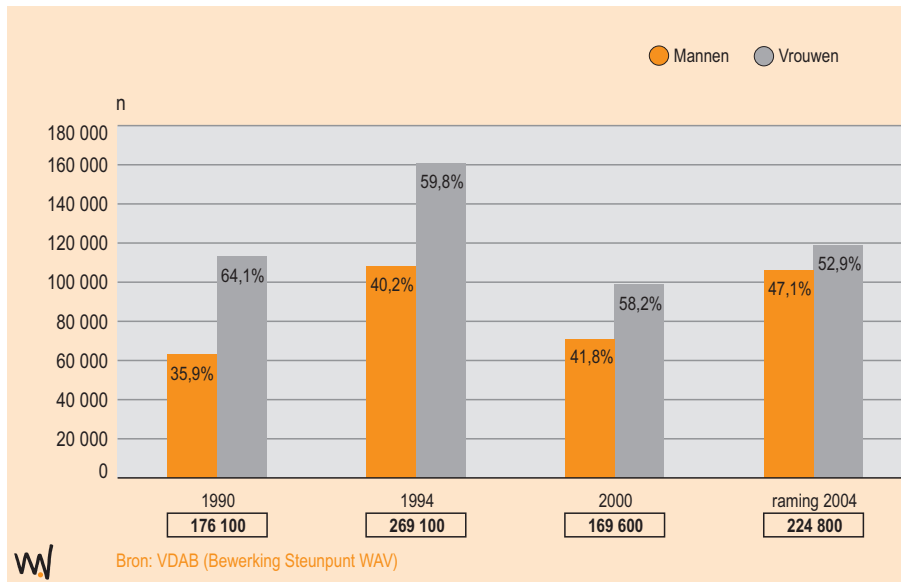
2.1 ■ ■ *Werkloosheid naar geslacht*

Figuur 3.3 toont dat het aantal mannelijke nwwz in 1994 en in 2004 op ongeveer hetzelfde niveau ligt. Het aantal nwwz bij vrouwen daarentegen ligt in 2004 een heel stuk lager dan in 1994. Kijken we naar de aandelen van mannen en vrouwen, dan wordt duidelijk dat het aandeel vrouwelijke nwwz over de beschouwde periode systematisch daalt. In 1990 zijn de vrouwen oververtegenwoordigd in de werkloosheid (64%). Deze oververtegenwoordiging is minder uitgesproken in 2004 (53%). Gelijke kansen voor mannen en vrouwen blijft een

rode draad in het beleid. Het Vlaams Actieplan 2004 wijst erop dat de genderkloof nog steeds een feit is en dat de arbeidsdeelname van vrouwen nog steeds lager ligt dan die van mannen. Een belangrijke huidige beleidspiste is het garanderen en uitbreiden van de opvangmogelijkheden voor kinderen en andere zorgafhankelijken (Vlaamse regering, 2004a).

Figuur 3.3

Aantal nwwz naar geslacht en aandeel mannen en vrouwen (Vlaams Gewest; 1990, 1994, 2000 en raming 2004)

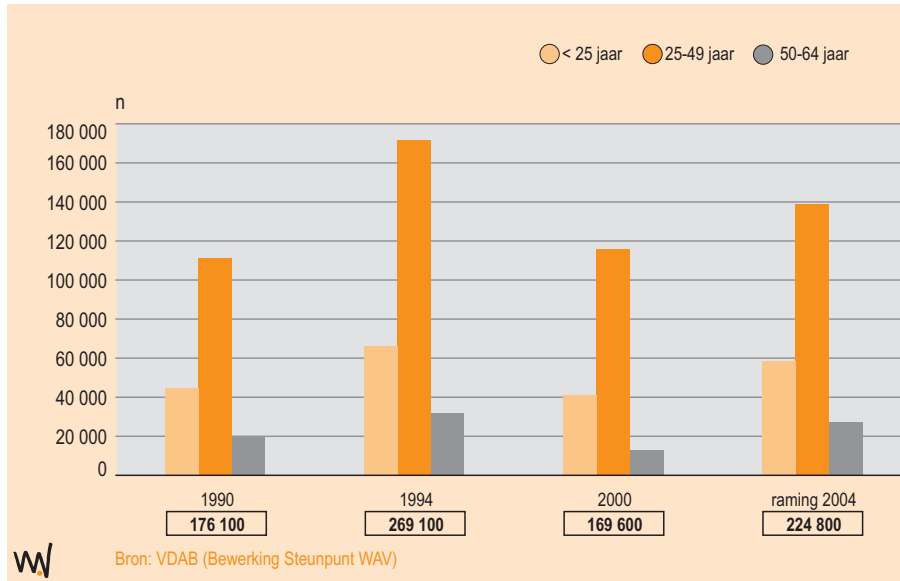

2.2 ■ ■ De werkloosheid naar leeftijd

Het aantal nwwz ligt voor alle leeftijdsgroepen op ongeveer hetzelfde niveau in 1990 en 2000 en op een hoger niveau in 1994 en 2004. Toch zijn hier een aantal nuances op z'n plaats. Het aantal nwwz ligt zowel bij de jongeren als bij de ouderen op ongeveer hetzelfde niveau in 2004 en in 1994. Het grootste verschil zien we bij de middelste leeftijdsgroep, waar er in 2004 toch ruim 30 000 minder werkzoekenden zijn dan in 1994. Deze daling is bijna volledig toe te schrijven aan de daling van de 25- tot en met 49-jarige langdurige werklozen (bijlage-tabel B3.4). Hier komen we later nog op terug. Opvallend is ook het lage aantal oudere nwwz in het jaar 2000. De oorzaak hiervan ligt in een aantal institutionele maatregelen (zie infra).

Figuur 3.4

Aantal nwwz naar leeftijd (Vlaams Gewest; 1990, 1994, 2000 en raming 2004)

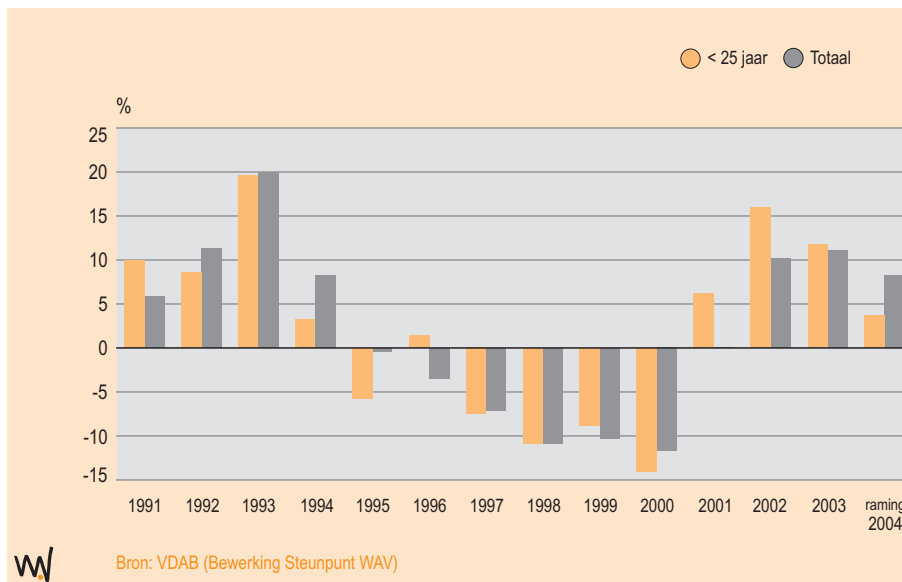
Figuur 3.5 zet de jaar-op-jaar evolutie van het aantal jongere nwwz tegenover die van de totale werkloosheid en illustreert dat de jongerenwerkloosheid sneller reageert op conjunctuurschommelingen dan de totale werkloosheid. In een ongunstige economische context stellen bedrijven aanwervingen uit en de jongeren zijn hier vaak als eerste het slachtoffer van. Hun gebrek aan ervaring vermindert hun kansen op de arbeidsmarkt. Ook werken jongeren vaker in tijdelijke contracten die bij herstructureringen vaak niet verlengd worden. De beperktere kansen van jongeren op de arbeidsmarkt maken van hen een kansengroep waar het beleid specifieke maatregelen voor neemt. Ook de huidige sluitende aanpak specificeert een maatregel voor de jongere werkzoekenden. Zij krijgen een 'nieuwe start' voor het einde van de zesde maand werkloosheid (Vlaamse regering, 2004a).

In de periode 1991-1994 hadden we te maken met een neerwaartse conjunctuur. In 1991 zien we dat de jongerenwerkloosheid hier meteen op reageert met een sterke stijging van het aantal nwwz jonger dan 25 jaar. Een stijging die meer uitgesproken is dan de stijging van de totale werkloosheid die pas vanaf 1992 even grote proporties aanneemt. Ook omgekeerd reageert de jongerenwerkloosheid sneller op een gunstige conjunctuurevolutie. In 1994 zien we zowel bij de jongere nwwz als bij de totale groep een sterke groeivertraging, maar ze is meer uitgesproken bij de jongeren. Ook kent het aantal jongere nwwz in 1995 reeds een sterke daling, terwijl het bij de totale groep nwwz eerder om een status quo gaat. Voor de totale

werkloosheid betekende het jaar 2001 een status quo, maar de jongerenwerkloosheid reageert weer sneller op de conjuncturele ommekeer. We zien een sterke stijging van de jongerenwerkloosheid. Een jaar later (2002) zet de sterke stijging zich ook in voor de totale werkloosheid. Het jaar 2003 brengt voor het aantal jongere nwwz reeds een groeivertraging met zich mee en zet zich door in 2004. Bij het totaal aantal nwwz kondigt deze groeivertraging zich pas aan in 2004.

Figuur 3.5

Jaar-op-jaar evolutie van het aantal jongere nwwz en het totaal aantal nwwz (Vlaams Gewest; 1991 - raming 2004)

2.3 Werkloosheid naar onderwijsniveau

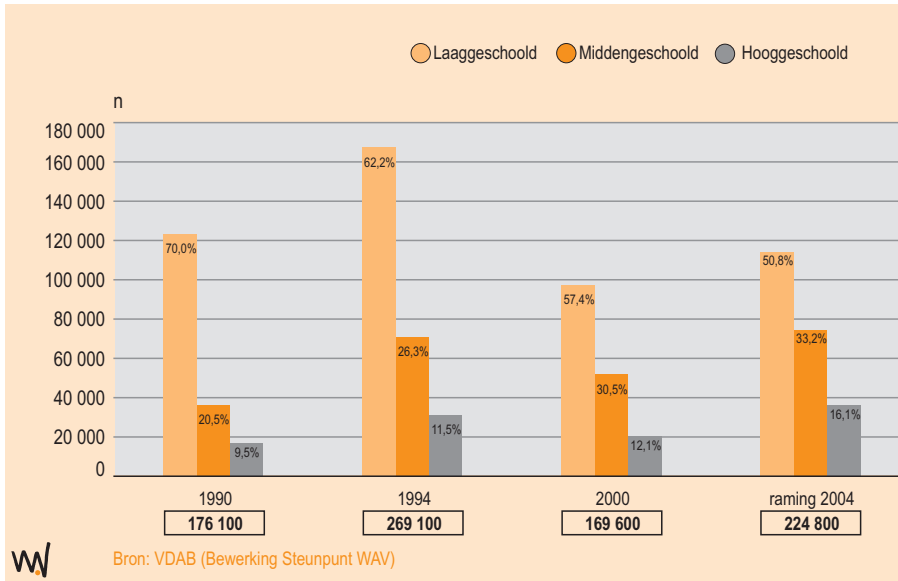
De evolutie van het aantal midden- en hoggeschoolde nwwz kent een ander verloop dan de evolutie van de laaggeschoolde nwwz (figuur 3.6). Het aantal midden- en hoggeschoolde nwwz ligt iets hoger in 2004 dan in 1994. Dit heeft deels te maken met de algemeen stijgende scholarisatie van de bevolking. Het aandeel hoggeschoolden in de (beroeps)bevolking neemt toe en het aandeel laaggeschoolden vermindert. De bevolking op arbeidsleeftijd, en gelijklopend de werkloze bevolking, heeft op dit moment gemiddeld een hoger onderwijsniveau dan tien jaar geleden. De midden- en hoggeschoolden namen in 1994 respectievelijk 28,9% en 21,6% van de bevolking (25-64 jaar) in, in 2003 gaat het om respectieve-

lijk 34,1% en 28,4%. In 1994 was 49,5% van de bevolking van 25 tot en met 64 jaar

Hfdst. 2 laaggeschoold, in 2003 gaat het om 37,5%.

Figuur 3.6

Aantal nwwz naar onderwijsniveau en aandeel laag-, midden- en hooggeschoolden (Vlaams Gewest; 1990, 1994, 2000 en raming 2004)

Het aandeel laaggeschoolden zien we dan ook in deze periode systematisch kleiner worden (figuur 3.6). Dit heeft enerzijds te maken met de stijgende scholarisatie van de (beroeps)bevolking. Bijkomend is er het effect van de schorsingen voor onbepaalde duur omwille van langdurige werkloosheid (artikel 80) en van de vrijstelling van inschrijving als werkzoekende van 'ouderen'. Deze maatregelen zijn gericht op langdurig werklozen (de tweede maatregel is enkel gericht op ouderen) en in deze groepen zijn laaggeschoolden oververtegenwoordigd. Ook hebben activeringsmaatregelen deel in het dalend aandeel laaggeschoolde nwwz. De bevordering van de integratie van kansgroepen, waaronder laaggeschoolden, is een rode draad in het Vlaamse werkgelegenheidsbeleid.

Hoewel de groep midden- en hooggeschoolde nwwz groter wordt, bestaat de groep nwwz in 2004 toch nog steeds voor de helft uit laaggeschoolden. Bovendien is de werkloosheid bij laaggeschoolden problematischer. Het aandeel dat terecht komt in de langdurige werkloosheid is groter dan bij de midden- en hooggeschoolden. In 2004 (raming) is 49,4% van de

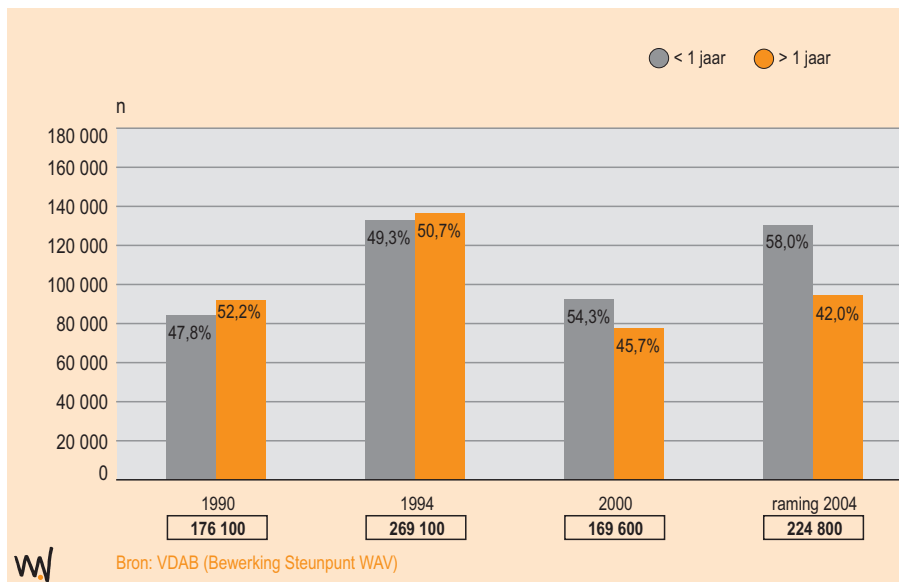
laaggeschoolden langdurig werkloos, bij de midden- en hogeschoolden gaat het om respectievelijk 37,5% en 27,8%.

2.4 ■ ■ Werkloosheid naar duur

De kortdurige werkloosheid bevat de nwwz die minder dan een jaar werkloos zijn. De kortdurige werkloosheid wordt sterk beïnvloed door de conjunctuur. Bij een ongunstige conjunctuur komen er nieuwe werkzoekenden bij en is er dus een grotere instroom in de (kortdurige) werkloosheid. Figuur 3.7 toont de werkloosheid naar duur in aantallen en aandelen voor de vier besproken jaren. Het aantal kortdurige nwwz ligt in 2004 op ongeveer hetzelfde niveau als in 1994. In 2000 en 2004 zijn het, in tegenstelling tot begin jaren negentig, de kortdurig werklozen die een kleine meerderheid van het totaal aantal nwwz uitmaken.

Figuur 3.7

Aantal nwwz naar werkloosheidsduur en aandeel kort- en langdurige nwwz (Vlaams Gewest; 1990, 1994, 2000 en raming 2004)

De langdurig werklozen zijn werklozen die meer dan een jaar werkloos zijn. Zowel in 2000 als in 2004 ligt het aantal nwwz dat langdurig werkloos is lager dan tien jaar eerder. Dit doet concluderen dat het aandeel langdurig werklozen in de beschouwde periode afneemt. Het

bestrijden van de langdurige werkloosheid is al sinds begin jaren negentig een belangrijk aandachtspunt van het beleid. Veel tewerkstellingsprogramma's zijn specifiek gericht op de langdurig werklozen. In het huidige beleid is het curatieve luik een uitbreiding van de sluitende aanpak gericht op de langdurig werklozen. Zij zullen in de loop van 2004 en 2005 uitgenodigd worden door de VDAB voor trajectbegeleiding (Vlaamse regering, 2004a). Er zijn echter ook een aantal institutionele maatregelen verantwoordelijk voor het dalende aandeel langdurig werklozen.

Over de periode 1991-2001 werd een aanzienlijk aantal langdurige werkloze samenwonenden geschorst door artikel 80. Dit is een regeling die de uitkeringsduur beperkt voor werkloze samenwonenden, waarvan aangenomen wordt dat zij niet langer werkwillig zijn. Het jaarlijks aantal schorsingen schommelde voor de meeste jaren tussen een 3 à 4% van alle uitkeringsgerechtigde werklozen, maar kende een piek van 6 à 7% in 1993 en in 1996 telkens door een verruiming van het toepassingsgebied. Sinds 2000 bedraagt de omvang van het aantal schorsingen nog zo'n 2% van alle uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (De Lathouwer, Bogaerts & Van den Bosch; 2003). Vanaf dit jaar wordt de schorsing door artikel 80 stelselmatig afgeschaft en vervangen door de 'activering van het zoekgedrag naar werk' (RVA, 2004a).

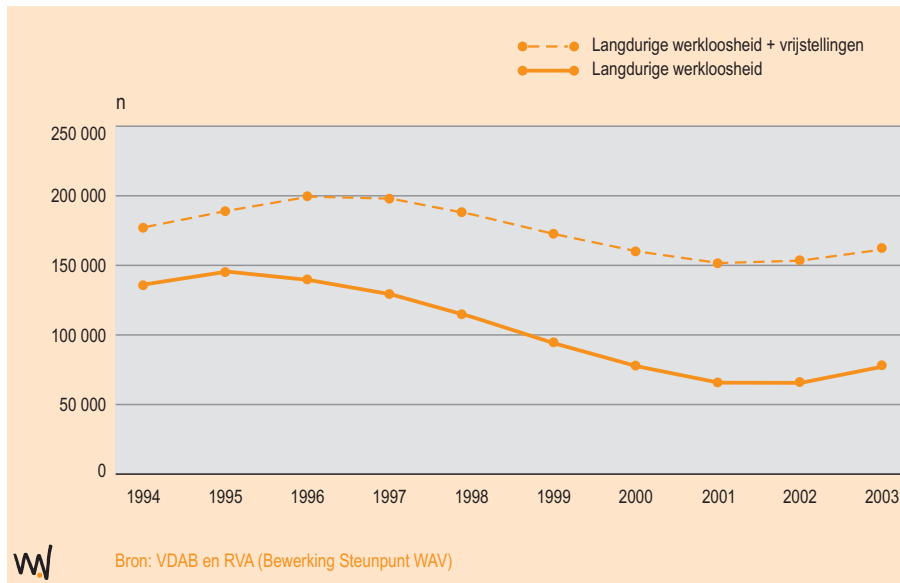
Een andere institutionele maatregel is de vrijstelling van inschrijving als werkzoekende van de oudere langdurig werklozen. In 1994 ging het om ruim 40 000 vrijgestelde oudere werklozen. Figuur 3.8 toont de evolutie van de langdurige werkloosheid met en zonder de vrijgestelde oudere werklozen vanaf 1994. In december 1995 wordt het toepassingsgebied van deze maatregel versoepeld en zien we een stijging van het aantal vrijgestelde oudere werklozen om tot een hoogtepunt te komen in 2002 met bijna 88 000 vrijgestelde oudere werklozen. Op 1 juli 2002 zijn de voorwaarden voor de vrijstelling van inschrijving als werkzoekende verstrengd. Er gelden striktere voorwaarden inzake de leeftijd en het beroepsverleden van de werkloze (RVA, 2004b).² Het aantal vrijgestelde oudere werklozen kende in 2003 voor het eerst sinds 1994 een lichte daling. In 2003 zijn er ongeveer 85 000 vrijgestelde oudere werklozen.

---

2 Voor meer informatie over de voorwaarden: zie methodologie.

Figuur 3.8

Evolutie van de langdurige werkloosheid en het effect van de vrijstelling van oudere werklozen (Vlaams Gewest; 1994-2003)

Als we veronderstellen dat elke vrijgestelde werkloze zonder deze maatregel nog werkzoekend zou zijn, dan zou de langdurige werkloosheid in 2003 52,2% hoger liggen. De totale werkloosheid zou 40% hoger liggen zonder het effect van de vrijgestelde oudere werklozen.

3 Recente evolutie van de werkloosheid

Gemiddeld telt Vlaanderen in 2004 ongeveer 225 000 nwwz.³ Hiermee belanden we ongeveer op hetzelfde niveau als in 1998, hoger dus dan begin jaren negentig (figuur 3.1). Tabel 3.1 toont de recente evolutie van de werkloosheid. In 2004 zijn er 17 000 of 8,2% meer werkzoekenden dan in 2003. De stijging is ietwat afgezwakt in vergelijking met vorig jaar (+11,1%). Vrouwen houden nog steeds het overwicht in het aantal nwwz. Vorig jaar kenden de mannen een sterkere procentuele en absolute stijging, nu kennen de mannen en de vrouwen een ongeveer even sterke absolute en procentuele toename van het aantal nwwz.

3 De cijfers voor 2004 zijn gebaseerd op een raming op basis van de eerste negen maanden van 2004 (januari-september).

Tabel 3.1

Aantal nwwz naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en werkloosheidsduur (Vlaams Gewest; 2003-2004 raming)

	2003	2004 raming	Evolutie 2003-2004 (raming)	
	(n)	(n)	(n)	(%)
Totaal	207 800	224 800	+17 000	+8,2
Geslacht				
Mannen	97 600	105 900	+8 200	+8,4
Vrouwen	110 200	118 900	+8 800	+8,0
Leeftijd				
< 25 jaar	56 300	58 400	+2 100	+3,7
25-49 jaar	133 700	139 100	+5 400	+4,0
50-64 jaar	17 800	27 400	+9 600	+53,8
Onderwijsniveau				
Laaggeschoold	107 000	114 100	+7 100	+6,7
Middengeschoold	69 000	74 600	+5 600	+8,1
Hooggeschoold	31 800	36 100	+4 300	+13,4
Werkloosheidsduur				
< 1 jaar	130 600	130 400	-200	-0,1
> 1 jaar	77 200	94 400	+17 200	+22,2

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WAV)

Met uitzondering van de vijftigplussers is het aantal nwwz bij alle leeftijdsgroepen licht gestegen. De sterkere stijging van het aantal 50- tot en met 64-jarige nwwz is een gevolg van de verstrenging van de vrijstelling van inschrijving als werkzoekende bij de oudere nwwz.

Het aantal kortdurig werklozen blijft op hetzelfde niveau als in 2003. Dit wil niet zeggen dat er geen nieuwe werkzoekenden bijkomen. De in- en uitstroom uit de kortdurige werkloosheid is ongeveer even groot. Het aantal langdurige werklozen kent in 2004 nog steeds een sterke stijging. De nieuwe werklozen van vorig jaar vinden met andere woorden moeilijk een job en komen terecht in de langdurige werkloosheid. De uitstroom uit de werkloosheid verloopt dus nog steeds moeizaam.

In oktober 2004 kent Vlaanderen 244 460 nwwz. Dit betekent dat de werkloosheid op jaarbasis met 12,2% gestegen is. In september hadden we nog een stijging van 7,1% op jaarbasis. Deze sterkere stijging is te wijten aan de opname van de PWA-werknemers in de werkloosheidscijfers. Op 1 oktober 2004 werd de vrijstelling voor PWA-werknemers herzien en zijn de PWA'ers opnieuw verplicht zich in te schrijven als werkzoekende bij de VDAB. In september 2004 telde het Vlaams Gewest 8 770 volledig werklozen met een PVA-vrijstelling.

Een deel van de PWA'ers had zich echter reeds in september ingeschreven als werkzoekende.

Cijferbijlage: www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, reeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', 2004, Jaarboek, Cijferbijlage.

Methodologie: www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, reeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', 2004, Jaarboek, Methodologie.